

előadást tartott témáiról középiskolákban, diákotthonokban, művelődési házakban, de munkahelyeken, üzemekben is. Témáival az akkor még gyerekcipőben járó környezetvédelmet népszerűsítette. Úgy tartotta, hogy munkájával a hazafias nevelést, a hazaszeretet elmélyítését szolgálja, hiszen a természeti környezet, a növény- és állatvilág, benne a madarak a haza elidegeníthetetlen összetevői, alkotórészei.

Radetzky tanár úr számomra példaképpé vált. Az 1976-ban Velencén rendezett Fejér megyei honismereti tábor diákjaival meglátogattuk őt a Madárvártán. Ott említette nekem, hogy ő a terep embere, nem a krétaszagú biológiáé. Példájára kibéreltem egy hajót, fedélzetén öreg halászokkal és a Velencei-tó utolsó tőkés halászati nagybérletjével, Tóth Kálmánnal együtt bejártuk az egész tavat: diákjainkkal ők ismertették meg közelről a Velencei-tó síkvizeit, csatornáit, úszó lápszigeteit, nádasait, helyneveit. Egy alkalommal egy időpontban tartottunk előadást Fehérváron, a Vasvári Pál Gimnáziumban. Az előadás után együtt ballagtunk hazafelé. Jenő bácsi a biciklijét tolva arról beszélt, hogy ő azért becsüli szakmát, a néprajzot, mert az ugyanúgy a terephez kötött, mint az ornitológia. Tavasztól őszig két napnál többet nem bírt ki Fehérváron Gáz utcai családi házában: hívogatta őt a Madárvárta, várták őt kedves madarai.

Pedagógiai és természettudományos tevékenységét számos kitüntetéssel, díjjal ismerték el: *Chernel István-émlékérmét*, *Pro Natura Emlékérmét*, *Bugát Pál-díjat*, *Iffúsági Díjat* kapott. 1972-ben *Székesfehérvár díszpolgárává* avatták. Fejér Megye Közgyűlése 1992-ben a *Fejér megye díszpolgára* kitüntető címet posztumusz adományozta Radetzky Jenőnek.

Lukács László

Történeti oktatási segédkönyv és riportkötet Levelekről

Levelek Szabolcs megyei település írásos említésének 950. évfordulójára a nagyközség önkormányzatának megbízásából 2017-ben rangos kiadvány jelent meg. A könyv írói és szerkesztői tanárok: Borsodi László történelem szakos tanár, nyugdíjas iskolaigazgató és Dávid József földrajz szakos tanár, nyugdíjas szakfelügyelő. A *Levelek nagyközség történetéből* című kiadvány egy 1998-ban megjelent oktatási segédanyag átdolgozott kiadása. A szerzők a részletekre és filológiai pontosságra érzékeny pedagógusokként igyekeztek összegyűjteni minden lehetséges információt a község történetére és természeti adottságaira vonatkozóan. Történelmi és természetrajzi ismeretterjesztést kívántak végezni, céljuk az olvasók helyi identitástudatának gazdagítása is volt.

Levelek, a Nyíregyházától 20 km-re, keletre fekvő település nevét 1067-ben egy átiratban fennmaradt oklevélben említik. A község legkorábbi építészeti emléke a XIII. században épült római katolikus műemlék templom. A templomkapu feletti gótikus fülkében Szent Antal barokk szobra áll, a jobb oldalhomlokzaton 1959-ben kőkeretes késő gótikus kapu került elő. A XVIII–XIX. században Levelek lakosságának jelentős része görögkatolikus volt. A görögkatolikus vallás dominanciája a török uralmat követő évtizedekben rácok és ruténok betelepítésének következtében erősödött meg. A reformáció terjedése a XVI. század végére tehető a településen, a katolikus templomot 1597-ben foglalták el a protestánsok, az épület 1722-ben került vissza a katolikus egyház birtokába.

A község első iskolájáról, a görögkatolikus kántori iskoláról 1779-ből származik az első említés. Az 1910-re felépült négy tantermes iskola befogadott minden, bármely felekezethez tartozó tanulót. Levelek birtokosai között az 1700-as évek második felében a községben letelepedett (Leveleki) Molnár család jutott vezető szerephez. A család úri lakát, „a kastély”-t 1790 körül építtette. A család a római katolikus és a görögkatolikus egyház kegyura is volt. A görögkatolikusok jelenlegi templomát Molnár György földesúr adományként építtették és szentelték fel 1750-ben. Az 1784–87-es népszámlálás adatai szerint Levelek tipikus magyar falu, a lakosság mezőgazdaságból élt, iparos nincs, s a lakosok zöme jobbágy volt.

A XX. század első felében a község nagyon szegény, lassan fejlődő településnek számított; a község lakóinak 80%-a urasági cseléd volt. 1945 után a termelősövetkezetek megszervezésében a lakosság nagy része sorsa jobbra fordulását látta. A téesz-melléküzemágak szervezése volt hivatott biztosítani a fiatalok megtartását szülőföldjükön. Az 1970-es években a község látványos fejlődésnek indult: a fiatalok számára házhelyeket osztottak ki, segítettek letelepedésüket. A település történetének bemutatása a község kommunális fejlesztésének, az iskolaépítés és a műemlékvédelem, továbbá faluközpont rekonstrukciója XXI. századi eredményeinek felsorolásával zárul.

A kiadvány második részében Dávid József Levelek nagyközség földrajzi helyzetét, természeti adottságait mutatja be. A szerző nevéhez fűződik Levelek környéke természetrajzának feltérképezése. A település földrajzi helyzetét reprezentáló részben a dűlők, tanya, erdők stb. magyarázatában a szerző – felhasználva Mező András *A baktalórántházi járás földrajzi nevei* című munkáját – a község, és a község határát ábrázoló térkép segítségével mutatja be. Külön fejezet foglalkozik a mező és a víztározó környéke élővilágának bemutatásával, továbbá a kastélykert fáinak, bokrainak számbavételével. A szerző egykor a természetkutató szakkör vezetőjeként sikerrel mérte fel tanítványaival az angol típusú kert fát, s vizsgálta a település határában kiszáradt tavak élővilágát, továbbá a 41-es számú főút, Szabolcs megye legszebben fásított útja természeti környezetét is.

Levelek község kismonográfiája alapos levéltári kutatásokra épülő, tudományos jellegű kiadvány; tartalmi színvonala, kulcsinye fontos hozadéka a helytörténeti kutatásnak. A kismonográfiák szokásos struktúrájával (1950 utáni kitekintéssel) ismerteti meg az oktatás, a kultúra, a szociális helyzet, a vallási élet, és a települési önkormányzat életével, továbbá a község természeti adottságaival is.

A kötetet sok térkép, ábra, táblázat, fénykép teszi színessé. A mellékletekben forrásközlések, eredeti dokumentumok fedezhetők fel.

Levelek nagyközség kismonográfiájával egy időben jelent meg Sipos Gergő tanár, fiatal helytörténeti kutató könyve, a *Legendárium*. A beszélgető könyvben vallomásértékű riportokat olvashatunk nemcsak a község egykori és jelenlegi vezetőivel, oktatási intézmények vezetőivel, hanem „hétköznapi” emberekkel is, akik mesélnek a régi falusi életről, önmagukról, a háborúról, a különböző paraszti munkaformákról, a mára kiveszőben lévő jeles napok szokásrendszeréről. A jól szerkesztett riportsorozat egy olyan életforma emlékét őrzi, amelynek utolsó képviselői maguk a vallomástevők.

(*Borsodi László–Dávid József*: Levelek nagyközség történetéből. Önkormányzat, Levelek, 2017. 84 old.; *Sipos Gergő*: Legendárium. [Levelek község emlékezete]. Levelek Nagyközség kiadványa, 2017. 96 old.)

Mihalovicsné Lengyel Alojzia